

DEDİKODUNUN BOYALI YÜZÜ: GÜNLÜK GAZETELERDE DEDİKODU HABERLERİ

The Dyed Face of Gossips: Magazine in Daily Newspapers

Uygar AYDEMİR*

ÖZET

Bu makale halkın önemli kültürel ürünlerinden olan dedikodunun sözlü kültürden yazılı kültüre nasıl aktarıldığını gözlemlemek amacıyla Posta gazetesinin ikinci sayfalarındaki magazin haberlerini incelemektedir. Halk edebiyatı kuramlarından olduğu kadar popüler kültür kuramlarından da yararlanan araştırmada haber ve dedikodu arasındaki farklar, konuşma alışkanlıklarının yazıda nasıl sürdürüldüğü, halka sunulan mitoslar ve halkın ideallerinin basında nasıl yansıtıldığı gibi konular irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Dedikodu ve söylenti, magazin gazeteciliği, sözlü ve yazılı kültür, yüksek sosyete.

ABSTRACT

This article analyses the magazine pages on the Turkish daily newspaper *Posta* in order to find out the changes in transformation of gossips from oral culture to written culture. Theories of folklore and popular culture are applied to the excerpts from one of the best selling Turkish newspaper. The continuity between oral and written culture, the differences between news and gossip, the myths and role models in the magazine news are among the issues revealed and discussed.

Key Words

Gossip and rumour, magazine journalism, oral and written culture, high society.

Geleneksel olarak “şimdi”den başka bir zamanda, özellikle geçmişte, ve her zaman “bura”dan başka bir yerde konumlandırılmış olan halk edebiyatının günümüzü ne oranda ve hangi alanlarda ilgilendirdiği ile ilişkili olarak Gülin Ö. Eker’in “Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı” yazısının ilham verici bir yanı var. Onun öne sürdüğü ve halk edebiyatı dünyasında günümüzde tartışılıyor ve uygulanıyor olan tezler çağdaş bir biçime sahip olan eski bir sözlü iletişim aracını incelemek için kullanıldığında ortaya ilginç sonuçlar çıkıyor. En eski haber alma biçimlerinden olan söylentiler ve dedikodular halk arasında geleneksel yayılma biçimlerini hala sürdürmekle birlikte artık çok daha kuvvetli araçlara sahipler: günlük basın. Ben de, dedikoduyu halk edebiyatına ait diğer türlerden ayırmayarak günümüzde nasıl bir şekil almış olduğunu, ve de sözlü kül-

türe ait bir olgunun yazılı kültürde nasıl yaşadığını Gülin Ö. Eker’in öne sürmüştüğü tezlerden yola çıkarak anlamaya çalıştım.

Bahsettiğim konuyu anlamak için kullandığım malzeme Posta gazetesidir. Posta gazetesini seçmemin nedeni magazine geniş yer ayıran gazetelerden en çok satanı olmasıdır. 15 Nisan ve 1 Mayıs 2007 tarihleri arasındaki 2 haftalık süre zarfında Posta gazetesinde basılmış olan dedikoduları inceledim. Araştırmam, Türkiye’de birçok gazetenin de benimsediği sayfa düzenine göre söyleyecek olursak, “2. sayfa haberleri”ni ele almıştır. 2. sayfalarda haberleri verilen kişilerin yelpazesi televizyonlarda sıkça rastlanan ünlülerden adı popüler basında sık yer almayan zengin sınıfın (“sosyete”) üyelerine kadar uzanmaktadır.

Araştırmamın sonuçlarını aktarmaya başlamadan önce dedikodu ve söylen-

* Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi. (uygara@bilkent.edu.tr)

ti kavramlarını birbirinden ayırmanın benim araştırma malzememin ne olduğunu daha iyi açıklayabileceğini düşünüyorum. İncelediğim dönemde gazeteleri meşgul eden cumhurbaşkanının kim olacağı söylentisi ile karşılaştırma imkanı bulduğumdan yazılı basın düzeyinde söylenti ve dedikodu arasındaki farklara da dikkat çekmek istiyorum. Söylenti Kapferer'in incelediği biçimiyle halkın haber alma ihtiyacını karşılamakla birlikte dedikodu daha çok halkın eğlence ihtiyacını karşılamaktadır. Söylentide birincil olarak "haber" ya da "bilgi" ihtiyacı eğlence, gerilim, siyaset gibi baharatlarla süslenmiştir. Dedikoduda ise birincil olarak, "eğlence" ihtiyacı "haber" formunda verilir. Kapferer'in *Dedikodu ve Söylenti* kitabında belirttiği gibi savaşlarda çıkan söylentiler birincil olarak halkın haber ihtiyacını karşıliyorken, kimi markaların Şeytan'la ilişki kurduğu yönünde çıkan söylentiler çarpık da olsa halkın bilme ihtiyacına yöneliktir (7).

Bu ayırmadan sonra araştırmamın sonuçlarını paylaşmaya başlayabilirim. Posta gazetesinin dedikodu sayfalarıyla ilgili ilk tespitimin şu olduğunu söylemem gerekiyor: Dedikodu sayfaları, sözel kültürün yazılı kültürde yaşama alanıdır. Yazılı kültüre ait nesnel cümleler ya da analitik sonuçlar yerine sözlü kültürdeki savruk ve aceleci konuşma tarzı tekrarlanmaktadır. Ayrıca, dedikodu sayfalarında konuşma ağızlarından ve deyimlerden olduğu kadar ikincil sözel kültür olarak anılan televizyonlardan da çok yararlanılır.¹ Belki de bu sebebin yaptığı pekiştirmeye dedikodu sayfaları kimi zaman, Gülin Ö. Eker'in halk edebiyatı ürünlerinin özelliklerini sayarken dikkat çektiği gibi "sosyal hayattaki beraberliğin, ortak değer yargılarındaki birliğin sağlanması" rollerini üstlenmektedir (316). Yalnız bu tür sayfaların televizyon yokken de var olduğunu, en azından (*Haftalık* gibi) dedikodu dergilerinde varlıklarını sürdürdüklerini, yani

bunların tamamen televizyon kültürünün sonucu olmadığına dikkat çekmek gerekir.

Rüküsten de Öte: Ercan Canmutlu'nun eşi Müge Canmutlu cemiyet hayatında şık giyinmeyi bilen nadir güzellerdendi. Geçen gece bir davete katılan Müge Canmutlu kusura bakmasın, ama hayal kırıklığı yarattı. Sahi o ne elbise öyle? *Tabir-i caizse dökülüyor.* Her şeyiyle rüküs ötesi. Müge Hanım'ın *kendine yaptığı bu kötülüğü, düşmanı yapmaz valla.* (16 Nisan) [italikler benim]

Bu yazıdaki devrik cümleler ya da konuşma diyalogundan alınma gibi duran dedikodu cümleleri yazılı kültürden çok, sözlü kültüre aittir. Bu da, yazılı metinlerde görmeye alıştığımız nesnel üslubun yerini popüler basında şahsi bir üslubun almasından kaynaklanmaktadır. Colin Sparks popüler basının "güncel açıklamalar[ı] şahsi deneyime doğrudan hitap ederek gerçekleştir[diğini]" (Storey 91) söylemektedir. Bu konuda yukarıdaki gibi daha iyi bir örnek olabilecek aşağıdaki haber, var olan habersiz bir yapıyı şahsiyetlere yönelterek dedikodulaştırmanın bir örneği olarak gösterilebilir.

Arkadaşları Çok Kızacak: Celal Çapa'nın eşi, iki çocuk annesi Şebnem Çapa her fırsatta şimdiye kadar hiç estetik yaptırmadığını, her yerinin orijinal olduğunu söyler. Şebnem Çapa bir röportajında "Botoksa şiddetle karşıyım. Çünkü botoks yaptıran kadınlar donuk ve ifadesiz bakıyor" demiş. Şebnem Hanım'ın arkadaşlarının birçoğu botoks- lu. Bakalım onlar bu sözlere ne diyecek? (16 Nisan)

Gülin Ö. Eker, "Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı" yazısında "teknoloji ve bilimin hızla hayatın her anına ve alanına nüfuz ettiği günümüz dünyasında, geleneksel değerler[in], aslını yitirmeden modern değerlerle sentez yaratarak varlığını devam ettir[diklerini]" (316) söylemektedir. Posta gazetesinin magazin haberlerinde geleneksel değerlerle modern değerlerin sentezinin ve bu

sentezi başarıyla yapabilmiş insanların rol modeli olarak sunulmuş olduğunu görmekteyiz. Özel alana ilişkin konular, bu sentezin ne kadar başarıyla yapılabildiğini göstermek adına gerektiği kadar ifşa edilmektedir. Kapferer konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Yıldızı yaratan şey ona duyulan ihtiyaçtır: halkın bir kısmı belli bir dönemde, oldukça belirli niteliklere sahip olan belli bir idol tipine ihtiyaç duyar” (223). Bu iddiasıyla ilgili olarak Kapferer, Fransa’da ortaya çıkan “şarkıları modern, fakat [kendisi] temiz ve güven verici” olan ve “uslu bir liseli kızı simgel[eyen]” (224) bir şarkıcıdan bahsetmektedir. Bu şarkıcı, kendisine yüklenen mitosa aykırı hareket ettiğinde halkın kendisine duyduğu ihtiyacı artık karşılamıyor olduğundan şarkıcının kariyeri bitebilmektedir. Gene kadın yıldızlar üzerinden gidecek olursak Türk magazininde benzer bir duruma rastlanabilir. Kadın yıldızlar üzerinde yaşatılan “âşık kadın” mitosu, kadın evlenmediği sürece yaşatılır ve kadının her beraberliğinde ayrılma dedikoduları çıkar. Ancak kadın evlendiğinde boşanma dedikodusuna nadiren rastlanır ve eğer kadın çocuk sahibiyse anneliği vurgulanmaya başlanır, böylece boşanma dedikodularının arkası kesilir. Burada geleneksel eş ve anne motifinin âşık kadın motifine baskın çıktığını görüyoruz. Ancak tüm bu süreçler boyunca kadın üzerine önceden yüklenmiş başka bir mitos varsa bunların el ele gitmesine dikkat edilir.

Halk edebiyatı ürünlerinin bir diğer özelliği olan “halkın özelemlerinin, dertlerinin yansımaları olmak” tersine çevrilmiş bir şekilde de olsa bu haberlerde görülebilir. Konuyla ilgili olarak Kapferer de, halkın “kendi donuk hayat[larında]” (222) yaşamalarına elverişli olmayan şeyleri yıldızlarda görmek istediğini ve özelemlerini böyle giderdiklerini belirtir. Dedikodu haberlerinde yer alan insanların harcamaları ve yüksek alım güçleriyle ön plana çıkmaları buna örnek

olarak verilebilir. Bu haberlerde halk, kendisinin ulaşamayacağı bir evrenin var olduğunu görebildiği oraya bir gün katılma umudunu yaşatabiliyorken, bir de bu tip özelemlerini gerçekleştirebilen birileri olduğunu görmektedir. Bu umut, kimi zaman zengin olanların yaşamalarının önceki kısımlarında sahip olduğu “halklı” kimliklerinin vurgulanması ile daha da beslenmektedir.

Tek başına da harcıyor: Hande Ataizi dünyaca ünlü piyanist Fazıl Say’dan 20 gün önce ayrıldı. Ama görünüşe bakılırsa pek umrunda değil. Her gece İstanbul’un gözde gece kulüplerinde eğlenen Hande dün de Nişantaşı’ndaki bir butikten 13 milyarlık alışveriş yaptı. Fazıl Say bir röportajında “Hande bana para harcamayı öğretti” demiş, çiftin ilişkisi bu yüzden bitmişti. Gördüğünüz gibi Hande Ataizi ister tek ister çift olsun, para harcamayı seviyor. (27 Nisan)

Tüm bunların yanı sıra dedikodular “halka yakıştırılmayan”, yapılması “uygun” olmayan veya yapıldığı takdirde “ayıp” ya da “saygısızlık” addedilebilecek eylemleri gerçekleştiren bir zümreden halkı haberdar etmektedir. Bu tip durumlarda hakkında bahsedilen kişi, hayatının gazeteye yansımaları bakımından anlatıcılardan “farklı” olduğu için ötekileştirilmekte, ve ancak bu ötekileştirme sayesinde “anormal” olanı yapma hakkını elde edebilmektedir. Bu tür eylemlerin dile getirilmesi haber formatına (halkın bilgi alma ihtiyacı) uymadığı için (zaten halkta tam da bu amaç için yaşıyor olan) dedikodu formatına uydurulmaktadır. Bu açıdan bakılacak olursa haber ve magazin arasındaki fark, normal konuşmada birisinden bahsetmek, onun başına gelen bir şeyi anlatmakla onun hakkında dedikodu yapmak arasındaki fark gibi içeriktense biçime yönelik bir farktır. Aşağıdaki yazı bunu örneklemek için verilebilir.

Umrunun Değilmişi: “Sunucu-oyuncu Berrak Tüzünataç, şovmen sevgilisi Okan Bayülgen’den 10 santim uzun, 20

yaş küçük. Berrak bir röportajda “Bu durum aranızda sorun oluyor mu?” sorusuna “Hayır. Sevgilimin yaşı da, boyu da, kilosuna da umrumda değil. Birlikte olmaktan büyük keyif alıyorum. Paylaşmalarımız çok fazla. Hem sevgiliyiz hem de dostuz” demiş. Hatırlatayım; Okan Bayülgen 43, Berrak Tüzünataç 23 yaşında. (1 Mayıs)

Bir adamın kendisinden daha uzun ve üstelik 20 yaş küçük bir kadınla birlikte olması halinde karşılaşacağı var sayılan her tür ayıplama mekanizması bu haberde geçersiz kılınmakta; sunucu-oyuncu-şovmen “dünya”sı, halktan farklılaştırılmakta ve böylece halkın değerlerinden farklı değer yargılarına sahip bir zümre oluşturulmakta ve bu zümre halka gösterilmektedir. Bununla birlikte, bu zümrenin halk ile bağı da asla tamamen koparılmamaktadır. Bazı haberlerde halk arası dedikodularda var olan ahlaki değer taşıma kaygısı bunlarda da görülmektedir:

“Sosyeteyi Ben İstemedim”: Foto-model-oyuncu Didem Erol sinema dünyasında var olmaya çalışıyor. Bu arada sunuculuk yapıyor. Arada bir aşklarıyla gündeme geliyor. Didem Erol geçenlerde ilginç bir açıklama yapmış. Didem “İsteseydim sosyeteye anında girerdim. Çünkü havalı sosyetikler onlarla aş yaşamam için peşimden koştu. Üstelik içlerinden bazıları evliydi. Ama hepsini geri çevirdim. Ben dürüst bir kıyım. O sahte insanlarla işim olamaz. Ayrıca sosyetikler çok ukala ve mirasyedi” diyor. (19 Nisan)

Bu konuyu çalışırken popüler kültür kuramlarından da yararlandım. Bu kuramlara dayanarak yaptığım bir gözlem dedikodularında iki damarın görüldüğüdür. Bunlardan ilki yüksek sosyete dedikodusudur. İkincisi ise, şarkıcı-manken gibi televizyon aracılığıyla göz önünde olan insanlar hakkında yapılan dedikodulardır. John Storey’in *Popüler Kültür Çalışmaları* kitabına göre bunların bir arada bulunması ilginçtir. Çünkü

ikincisi çoğunlukla “halklı” kimliğiyle ön plana çıkmakta, ilki ise “elit”/“elitist” bir hayat tarzında kısıtlı bir topluluk etrafında gündeme gelmektedir. Bu ikisi birbiriyle çatışma halindedir. Kaldı ki bunlar hakkında yapılan dedikodular da farklıdır. İlkinin hayatındaki başarıları ve yurtdışı sosyetesini ile alakaları, ikincisinin ise birbirinin laf atmaları, aile hayatındaki ayrılıklar gibi hayatlarındaki başarısızlıklar ön plana çıkmaktadır.

Son olarak tüm bu saydığım özelliklerin neredeyse tamamını tek bir yazıda toplayan bir örnek vererek yazıdaki bahsettiğim noktaları toplamak istiyorum. Örnekteki italikler vurgulama amacıyla yapılmıştır.

Hülya Cup Anadolu’ya Yayıyor

Çarşamba akşamı SimitZa’nın yakışıklı patronu Abdullah Kavukçu beni, mt Sağlık Ürünleri’nin patronu Murat Sancak’ı ve Beşiktaş’ın *dünya efendisi* idari menajeri Tayfur Havuççu ile *güzel eşi* Neslihan Havuççu’yu Ulus Paper Moon’a yemeğe davet etti. *Apo anne ve babasıyla cuma da Umre’ye uçtu*. Yani yemeğin bir nedeni de Apo’yu uğurlamaktı. *Neyse Allah nazardan saklasın gözümüz yok*. Ama bir restoran bu kadar ilgi görür! Öğle, akşam haftanın her günü tıklım tıklım. [...] Yediklerimizden, içtiklerimizden çok, size buradaki renkli görüntüleri aktarayım. Hemen yan masamızda sevgili Hülya Avşar, Sezen Aksu, bir grup hanım arkadaşıyla yemek yiyordu. İkisini de uzun süredir görmediğim için özlem giderdim. Bana göre ikisi de mesleklerinde zirvedeler ve kim ne derse desin yerlerine kimse gelemmez. Merak edip ne yediklerine baktım, *diyettelermiş*. İkisi de başlangıç olarak enginar salatası, ana yemek olarak lağos balığı alıp yalnızca iki kadeh kırmızı şarap içti. Tatlıya rağbet etmediler. Fınalı yeşil çayla yaptılar. Bu arada Hülya adına ilk kez 6 yıl önce TED tarafından düzenlenen tenis turnuvaları Türkiye Tenis Federasyonu tarafından “Hülya Cup Tenis Turnuvaları” adıyla resmiles-

tirildi. 1 Mayıs'ta Erzurum'da açılacak tenis kortu, filenin kalkmasıyla birlikte basketbol ve voleybol sahası olarak da kullanılacak. Yine 4-14 Mayıs tarihleri arasında Antalya'da, ardından da İzmir, Bursa ve Adana'da düzenlenecek Hülya Cup Tenis Turnuvaları ile Hülya Avşar daha çok çocuk okutacak ve Doğu'ya tenis kortları açacak. *Bence herkesin bu davranışı alkışlayıp destek olması lazım. [...] Paper Moon benim gözde yerlerimden. En az haftada bir kez uğramasam olmuyor.*

Bu yazıda "yakışıklı patron" sıfatıyla anılan birisinin dini değerlerinin reklamı yapılmakta ve böylece özel alana ait bir durum halkın gözü önüne getirilmektedir. Üstelik bu, modern ve geleneksel sentezinin bir başka örneğini teşkil etmektedir. Bunun dışında, yazarın hayli şahsi üslubu dikkat çekmektedir. Tüm bunların yanısıra Hülya Avşar'ın yaptığı yardımlar, restorandaki insanlarla ilgili dedikodularla birlikte anıldığından dedikodunun ahlaki ders verme işlevi de yerine getirilmektedir. Üstelik yazı dilinde pek rastlamadığımız, konuşma dilinden aktarılan "neyse canım" gibi kimi ifadeler ile dedikodunun asıl kaynağı olan sözlü kültür hatırlatılmakta, okuyucu konuşma rahatlığına çekmektedir. Bunların yanısıra, rol modeli olan iki ünlünün diyetle olmaları halk için de modern hayatın bir parçası olarak gösterilerek onlar için bir hedef çizmektedir.

Sonuç olarak, Posta gazetesindeki dedikodu sayfaları, sözel alanda karşılaştığımız dedikodulardan çok büyük farklılıklar arz etmemektedir. Fakat yine de sözel ile yazınsalın birbirinden ayrıştırılması gerekmektedir. Tipik bir sonuç paragrafı yazmak yerine ileri çalışmalar için kimi sorular sorarak yazıyı bitirmek istiyorum:

- Bu sayfalar hangi kitleye hitap ediyorlar? Bu kitlenin önceki dedikodu tüketme yöntemi nedir?

- Bu sayfaların toplumsal birlik, ortak değer, vs yaratma çabası var mı?

(Eker, halk edebiyatı ürünlerinin "sosyal hayattaki beraberliğin , ortak değer yargılarında birliğin" (316) sağlanmasında önemli rol oynadığını söylüyor. Dedikodu sayfalarının bu konuda ne gibi önemli rolü var?)

- Bu sayfalarda nasıl bir sosyal değişme, gelişme izleri görüyoruz? Sadece alışveriş merkezi, yeni markalar gibi tüketim kültüründeki yeniliklere mi rastlanıyor?

- Dedikodu haberlerinde yazarlar ve okuyucular hep "bakan" insan konumundalar. "Bakmak" ve "bakış" ve de bunların "iktidar" ile kurduğu ilişki üzerine kültürel ve görsel çalışmalar alanında üretilmiş olan varsayımlar ve gözlemler bu haberlere uygulanabilir mi? Uygulanırsa, ellerinde iktidar varmış gibi gösterilen "haberi yapılanlar"ın aslında iktidarsız, fakat haberi yapanların ve nihayetinde haberi okuyanların baktıkları ve dedikodu ürettikleri için diğerleri üzerinde egemenlik sahibi oldukları iddia edilebilir mi?

NOTLAR

¹ Televizyon magazininin basılı magazinle ilişkisi sözlü kültür – yazılı kültür ilişkisi açısından ayrıca incelenmesi gereken bir alandır.

KAYNAKLAR

Kapferer, Jean-Noël. *Dedikodu ve Söylenti: Dünyanın En Eski Medyası*. Çev. Işın Gürbüz. İstanbul: İletişim, 1992.

Ögüt Eker, Gülin. "Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı". *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker, 2006. 4. baskı. 315-330.

Storey, John. *Popüler Kültür Çalışmaları: Kuramlar ve Metotlar*. Çev. Koray Karaşahin. İstanbul: Babil, 2000.